

Marcin BukowskiORCID: 0000-0001-6241-6421
m.bukowski@ans-elblag.pl**Krzysztof Sidorkiewicz**ORCID: 0000-0002-6130-2526
k.sidorkiewicz@ans-elblag.plAkademia Nauk Stosowanych w Elblągu
Instytut Ekonomiczny

Światopogląd młodych ludzi a wyniki wyborów parlamentarnych w 2023 roku na przykładzie Elbląga

Young people's worldview and the Parliamentary elections of 2023 in the Case of Elbląg

DOI: 10.34739/doc.2024.21.05

Abstrakt: W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych po wyborach parlamentarnych w Polsce z 2023 r. wśród osób młodych kształcących się w Elblągu. Skoncentrowano się na kwestiach światopoglądowych i ich powiązaniem z preferencjami wyborczymi. Określono zależności występujące pomiędzy takimi kwestiami światopoglądowymi, jak liberalizacja prawa aborcyjnego, wprowadzenie związków partnerskich, rozdzielenie Kościoła od państwa, wprowadzenie kary śmierci a wybieranym ugrupowaniem politycznym uczestniczącym w wyborach do Sejmu w 2023 r. Na podstawie wskaźników statystycznych zbadano istnienie zależności między postrzeganiem tych zagadnień a cechami respondentów (wiek, płeć, miejsce zamieszkania, status społeczny). Inspiracją do badań był bardzo duży udział młodych ludzi w wyborach, znacząco wyższy w porównaniu z poprzednim okresem, który przelożył się na ostateczny wynik wyborów.

Słowa kluczowe: aborcja, związki partnerskie, wybory parlamentarne, młodzież, Elbląg

Abstract: The article presents the results of surveys conducted after the 2023 parliamentary elections in Poland among young people studying in Elbląg. The focus was on ideological issues and their connection with electoral preferences. The relationships between such ideological issues as liberalization of abortion law, introduction of civil partnerships, the separation of church and state, introduction of death penalty and the selected political group participating in the elections to the Sejm in 2023 were determined. On the basis of statistical indicators, the existence of relationships between the perception of these issues and the characteristics of respondents (age, gender, place of residence, social status) was studied. The research was inspired by a very high participation of young people in the elections, which was significantly higher compared to the previous period and influenced, which translated into the final election result.

Keywords: abortion, civil partnerships, parliamentary elections, youth, Elbląg

Wstęp

Światopogląd zdefiniowany może być jako względnie spójny zespół przekonań i sądów dotyczących kwestii moralnych, relacji społecznych, znaczenia rodziny i podejścia do środowiska naturalnego, związane ze sposobem postępowania jednostki¹. Ważną rolę w kształtowaniu poglądu człowieka na otaczający go świat, poza środowiskiem rodzinnym, odgrywa stale nabywane doświadczenie związane z rozwojem, edukacją i wiekiem człowieka². W kształtowaniu osobowości i światopoglądu istotny jest każdy etap rozwoju, ale zdecydowanie jednym z najważniejszych momentów tego procesu jest wczesna i późna adolescencja³. W tym okresie młody człowiek zaczyna poszukiwać informacji na temat różnych systemów wartości, porównuje je ze sobą wybierając te, które są w stanie określić jego tożsamość jako odrębnej jednostki. Tego typu refleksje pozwalają także nastolatкови uzasadnić i umocnić jego przekonania bądź też pogłębić rodzące się wówczas wątpliwości – również te związane z wiarą i do tychczas wyznawanym systemem wartości⁴.

Proces kształtowania się własnej tożsamości osób młodych i definiowania ich światopoglądu zbiega się z osiągnięciem przez nich czynnego prawa wyborczego. W większości krajów europejskich, a także w Stanach Zjednoczonych prawo to otrzymują obywatele z chwilą ukończenia przez nich 18. roku życia. Coraz częściej obserwuje się jednak tendencję do obniżania tego wieku – głosy na ten temat pojawiają się także w debacie publicznej toczonej w Polsce⁵. Obecnie 16- i 17-latkowie mogą głosować w m.in. w Austrii (pierwszy kraj Unii Europejskiej, który umożliwił głosowanie osobom poniżej 18. roku życia w wyborach każdego szczebla), Słowenii, Chorwacji oraz Bośni i Hercegowinie – ale tylko w przypadku osób, które podjęły

¹ T. Mądrzycki, *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk 1996.

² A. Zając, *Światopogląd, poczucie nadziei na sukces oraz kompetencje społeczne młodzieży trenującej taniec sportowy*, „Psychologia Rozwojowa” 2013, t. 18, nr 2, s. 36.

³ J. Kowalski, *Rola szkoły w rozwoju osobowości, światopoglądu, filozofii życia i aspiracji ucznia*, [w:] *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Коломия, 30 листопада 2017 р.)*, red. O.I. Поясик, O.П. Петрів, В.В. Лаппо, Івано-Франківськ 2017, s. 99.

⁴ M. Kłym-Guba, J. Ciecuch, *Dynamika poszukiwania tożsamościowego w różnych domenach we wczesnej adolescencji: Wyniki badań podłużnych*, „Roczniki Psychologiczne” 2019, nr 19(2), s. 226.

⁵ *Hołownia: obniżymy wiek wyborczy do 16 lat. A gdzie już tak jest?*, <https://konkret24.tvn24.pl/polityka/wybory-holownia-obnizymy-wiek-wyborczy-do-16-lat-a-gdzie-juz-tak-jest-st6986300> (data dostępu: 24.04.2024).

pracę zarobkową. Natomiast w konstytucji Norwegii znajduje się zapis, iż „uprawnieni do głosowania są obywatele norwescy, mężczyźni i kobiety, którzy najpóźniej w roku wyborów ukończyli 18 lat życia”. O uzyskaniu prawa wyborczego decyduje więc nie dokładna data, a rok urodzenia⁶. Poza Europą 16- i 17-latkowie mogą oddać głos w wyborach powszechnych m.in. w Brazylii, Ekwadorze i Nikaragui. Natomiast w Indonezji czynne prawo wyborcze posiadają 17-latkowie, oraz osoby pozostające w związku małżeńskim bez względu na wiek⁷.

Pomimo posiadania prawa wyborczego obserwowanym w wielu krajach zjawiskiem jest niski udział w wyborach osób młodych. Zauważyć to można chociażby w przypadku Stanów Zjednoczonych, gdzie mimo tego, że ludzie młodzi stanowią największą grupę wyborców, to odsetek uczestniczących w wyborach jest znacznie niższy niż w starszych grupach wiekowych – często o połowę niższy niż w przypadku osób w wieku 60. lat i starszych. Ostatnie lata pokazują jednak wzrost zainteresowania wyborami wśród młodych Amerykanów. Młodzi uaktywnili się w trakcie kampanii przed wyborami do Kongresu Stanów Zjednoczonych w 2018 r., tworząc milionowe grupy w mediach społecznościowych i organizując wiece polityczne. Nagłówki amerykańskich gazet przewidywały „młodą falę”, która zasadniczo wpłynąć miała na wynik wyborów⁸.

W podobnym tonie rok wcześniej prasa brytyjska oceniała wyniki wyborów powszechnych z 2017 r. określając je mianem *youthquake*⁹. Nieoczekiwany wzrost frekwencji wśród młodych ludzi i zdecydowane poparcie młodszych wyborców dla Partii Pracy przyczyniło się do zwycięstwa partii Jeremy’ego Corbyna. Analiza wyników wyborów wskazała bowiem na wzrost frekwencji wśród młodych Brytyjczyków o około 20 punktów procentowych oraz 62% poparcie dla Partii Pracy w grupie wyborców 18-24 lata¹⁰. Wpływ osób młodych na zmianę

⁶ Konstytucja Królestwa Norwegii uchwalona przez Zgromadzenie Konstytucyjne w Eidsvold 17 maja 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 19 czerwca 1992, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/norwegia-r3.html> (data dostępu: 24.04.2024).

⁷ M. Waszak, J. Zbieranek, *Propozycja obniżenia wieku czynnego prawa wyborczego do lat 16. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2010, s. 3-4.

⁸ J. B. Holbein, D. *Sunshine Hillygus, Making Young Voters: Converting Civic Attitudes into Civic Action*, Cambridge 2020, s. 1.

⁹ *Youthquake* jest grą słów będącą połączeniem *earthquake* – trzęsienie ziemi i *youth* – młodzież (*The Youth for Today: How the 2017 Election Changed the Political Landscape*, <https://www.theguardian.com/politics/2017/jun/09/corbyn-may-young-voters-labour-surge> (data dostępu: 24.04.2024).

¹⁰ J. Sloam, R. Ehsan, M. Henn, *Youthquake: How and why young people reshaped the political landscape in 2017*, „Political Insight” 2018, no 9(1), s. 1.

sytuacji politycznej był tak duży, że *Oxford English Dictionary* uznał *youthquake* za brytyjskie słowo roku 2017, definiując je jako „znaczącą zmianę kulturową, polityczną lub społeczną wynikającą z działań lub wpływu młodych ludzi”¹¹.

Celem niniejszego artykułu była analiza światopoglądu młodych ludzi w świetle wyników wyborów do Sejmu RP z 2023 r. Określono zależności występujące między cechami demograficznymi respondentów, ich preferencjami politycznymi ujawnionymi podczas głosowania a uznawanym systemem wartości wyrażonym przez światopogląd. Aspekty metodologiczne zostały omówione poniżej. Dane statystyczne dotyczące wyników wyborów pochodziły z materiałów publikowanych przez Państwową Komisję Wyborczą. Część empiryczna pracy została przygotowana na podstawie wyników przeprowadzonych przez autorów badań własnych z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego.

Preferencje polityczne młodych Polaków w świetle dotychczasowych wyborów

Wybory to podstawowe narzędzie demokracji, które mają znaczący wpływ na kształtowanie polityki¹². Tradycyjnie elektoratem, który najrzadziej uczestniczy w wyborach różnego szczebla odbywających się w Polsce jest młodzież. Frekwencja wśród wyborców w grupie wiekowej 18-25 lat w wyborach parlamentarnych organizowanych w XXI w. przedstawiała się następująco: 1997 r. – 38,1%, 2001 r. – 47,2%, 2005 r. – 44,2%, 2007 r. – 55,8%, 2011 r. – 54% (frekwencja w tej grupie wyborców była o 2 punkty procentowe wyższa niż frekwencja w grupie 25-34 lata)¹³.

Niskie zainteresowanie wyborami spowodowane było tym, iż większość młodych osób miała trudności, aby jednoznacznie określić własne poglądy polityczne, a nawet nie potrafiła dokonać autoidentyfikacji swych preferencji w spektrum ideologicznym, określając je jako lewicowe lub prawicowe¹⁴. Rozwój Internetu, a zwłaszcza me-

¹¹ *Word of the Year 2017*, <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2017/> (data dostępu: 19.02.2024).

¹² G. Bingham Powell, Jr., *Wybory jako narzędzie demokracji. Koncepcje większościowe i proporcjonalne*, Warszawa 2006, s. 7-24.

¹³ K. Messyasz, *Postawy polityczne młodzieży polskiej w świetle badań empirycznych*, „Władza Sądzenia” 2015, vol. 7, s. 72.

¹⁴ A. Kandzia, *Głos wart programu? – o tym, co partie polityczne proponują młodzieży*, [w:] *Polityka w opinii młodych. Idee-Instytucje-Obywatele*, red. A.Turska-Kawa, Katowice 2012, s. 49.

diów społecznościowych, które coraz częściej wykorzystywane są również do celów politycznych, spowodował wzrost zainteresowania młodego pokolenia polityką. Technologia cyfrowa dała możliwość tworzenia młodym ludziom nowych grup składających się zaangażowanych politycznie współkonstruktorów politycznego obrazu rzeczywistości, wyrażających swe opinie na forach internetowych i czerpiących wiedzę dotyczącą polityki, gospodarki i finansów bezpośrednio z social mediów¹⁵. Nie bez znaczenia dla większej aktywności politycznej osób młodych było rosnące niezadowolenie ze sprawowanych rządów i sytuacji politycznej w kraju¹⁶.

Ważnymi z punktu widzenia wzrostu zainteresowania młodych Polaków wyborami były wybory parlamentarne w 2015 r., które zakończyły ośmioletnie rządy dotychczasowej koalicji PO-PSL. Jak zauważa Norman Davies w książce *Serce Europy*, zmiany zachodzące w dziejach Polski determinowane są wielkimi zrywami społecznymi, obserwowanymi co 30-40 lat. Zdaniem brytyjskiego historyka „decydujący moment zmiany opinii publicznej może nastąpić dopiero wtedy, kiedy absolutna większość dorosłych okaże się za młoda, aby pamiętać wcześniejsze doświadczenia, które ich ukształtowały”. Na rok 2015 przypada kumulacja kolejnego pokoleniowego zrywu, a jego siłą stał się rosnący spór między zwolennikami i przeciwnikami systemu, określanego mianem III RP. Powstał on w wyniku porozumienia, jakie władza komunistyczna zawarła z działaczami „Solidarności”, skupionymi wokół Lecha Wałęsy w trakcie obrad Okrągłego Stołu¹⁷. Napięcie wywołane między zwalczającymi się stronami konfliktu politycznego doprowadziło do zwycięstwa partii prawicowych w wyborach parlamentarnych odbywających się 25 października 2015 r. Zwycięstwo to w opinii komentatorów dokonało się w wyniku przesunięcia się politycznych preferencji osób młodych w kierunku partii prawicowych. Według sondażu *exit poll* (przeprowadzonego przez IPSOS dla TVN24) w grupie wiekowej 18-29 lat zdecydowanym zwycięzcą okazały się partie prawicowe: Prawo i Sprawiedliwość

¹⁵ J. Żurawski, *Agendy partii politycznych i telewizyjnych serwisów informacyjnych w mediach społecznościowych w kampanii wyborczej do parlamentu w 2019 r.*, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2021, nr 18(75), s. 398-399.

¹⁶ N. Lubik-Reczek, *Przebudzenie młodego pokolenia. Aktywność polityczna młodzieży – studium przypadku*. „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 2 (60), s. 72.

¹⁷ M. Kowalski, *Wybory Parlamentarne 2015*, https://rcin.org.pl/Content/208659/PDF/WA51_242804_PANB5061-r2018_Wybory-parlamentarne-2015.pdf (data dostępu: 24.02.2024).

(25,80%), Kukiz'15 (19,90%) oraz KORWiN (16,80%). Dla porównania w tej samej grupie wyborców poparcie dla Platformy Obywatelskiej wyniosło 14,60%, dla .Nowoczesnej 8,50%, partii Razem 5,20%, a dla Zjednoczonej Lewicy 3,90%¹⁸. Zwycięstwo ugrupowań prawicowych było efektem obserwowanej w całym społeczeństwie radykalizacji poglądów prawicowych. W pierwszych trzech kwartałach 2015 r. aż 12% ogółu badanych przez CEBOS deklarowało skrajne poglądy prawicowe. Jednocześnie co trzeci badany w wieku od 18 do 24 lat określał swoje poglądy jako prawicowe¹⁹. Prawo i Sprawiedliwość oraz pozostałe ugrupowania prawicowe, akcentujące potrzebę zmiany dotychczasowej władzy, skutecznie przekonało młodszych wyborców. Krytycyzm młodych nie wynikał z kwestionowania zmian społeczno-gospodarczych, jakie zaszły w Polsce począwszy od lat 90., lecz z przekonania, iż „można było osiągnąć więcej”. Niezaspokojenie przez wcześniej rządzących oczekiwań najmłodszych wyborców potwierdzają wyniki przeprowadzonych przez R. Marzęckiego badań, wskazujące, iż w opinii młodych ludzi uczestniczących w wyborach w 2015 r. politycy dzielą społeczeństwo, nie interesują się zwykłymi ludźmi, a przede wszystkim nie spełniają obietnic wyborczych²⁰.

13 października 2019 r. odbyły się kolejne wybory parlamentarne. Frekwencja wyborcza wyniosła 61,74%. W grupie wyborców od 18. do 29. roku życia w głosowaniu wzięło udział zaledwie 46,4% uprawnionych. Na podstawie przeprowadzonych przez IPSOS badań *late poll* można stwierdzić wyższe, w porównaniu z ostatecznym wynikiem wyborów, poparcie wśród najmłodszych wyborców dla Komitetu Wyborczego Konfederacja i Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej – Lewica. W grupie wyborców w wieku 18-29 lat Konfederacja zdobyła aż o 12,9 p.p. większe poparcie niż wśród ogółu głosujących. Natomiast wynik Lewicy w tej grupie wiekowej był o 5,8 p.p. wyższy w porównaniu z wynikiem uzyskanym wśród wszystkich głosujących. Młodzi ludzie, w porównaniu z ogółem wyborców, zdecydowanie rzadziej głosowali natomiast na rządzące ugrupowanie Prawo i Sprawiedliwość. Zgodnie z wynikami ogłoszonymi przez PKW PiS uzyskał 43,59% głosów uczestniczących w wyborach, natomiast ba-

¹⁸ M. Winiewski, Ł. Jurczyszyn, M. Bilewicz, M. Beneda, *Podłoże prawicowych preferencji wyborczych młodych Polaków*, Warszawa 2015, s. 2.

¹⁹ *Zainteresowanie polityką i poglądy polityczne w latach 1989-2015. Deklaracje ludzi młodych na tle ogółu badanych. Komunikat z badań nr 135*. CEBOS, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_135_15.PDF (data dostępu: 24.04.2024).

²⁰ R. Marzęcki, *Młodzi wyborcy jako audytorium „dyskursu zmiany” w 2015 roku*, „Przegląd Politologiczny” 2017, nr 1, s. 58.

dania IPSOS wskazują na nieco ponad 26% poparcie w grupie 18-29 lat²¹. Mimo znacznej niechęci młodych Polaków do rządzącego ugrupowania wybory w 2019 r. nie przyniosły zmiany dotychczasowej władzy. Zwycięstwo PiS to zasługa przede wszystkim tzw. twardego elektoratu. Aż 72% wyborców PiS wiedziało, że będzie głosować na tę partię (lub którąś ze stowarzyszonych w nimi partii) wcześniej niż na dwa miesiące przed dniem wyborów. Tylko co ósmy (12%) głosujący na kandydatów Prawa i Sprawiedliwości brał pod uwagę możliwość oddania głosu na kandydata jakiegoś innego ugrupowania²². Fundamentem sukcesu PiS stała się apologia tradycyjnych i religijnych wartości, uznanych za właściwe dla kształtowania polityki dotyczącej rodziny, płci, seksualności i imigracji rodzącej niechęć wobec elit oraz nacjonalizm²³. W większym stopniu tego typu retoryka debaty politycznej przekonała osoby starsze o konserwatywnych poglądach, choć nie pozostała na nią obojętna także część młodego pokolenia. Potwierdzeniem skuteczności narzuconej przez rządzących narracji były wyniki badań przeprowadzonych w 2017 r., zgodnie z którymi 87% osób w wieku 18-24 oraz 80% w wieku 25-34 lat, a także 86% należących do grupy „uczniowie i studenci” była przeciwna przyjmowaniu uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki. Takie nastawienie młodych ludzi czyniło ich bardziej podatnymi na hasła głoszone przez prawicowe ugrupowania oraz tworzone przez nich podziały społeczne, wykluczające wszystko to, co posiada jakiegokolwiek przejawy „odmienności” lub „inności”²⁴.

Kolejne wybory parlamentarne w Polsce odbyły się 15 października 2023 r. Dużym zaskoczeniem dla wielu obserwatorów sceny politycznej była bardzo wysoka frekwencja wyborcza, która wyniosła w wyborach do Sejmu RP 74,38% (21 966 891 wyborców)²⁵ oraz

²¹ A. Kądziała, *Preferencje polityczne młodych Polaków w 2019 roku*, „Studia Politologiczne” 2020, vol. 55, s. 336.

²² *Jak Polacy podejmowali decyzje wyborcze w wyborach parlamentarnych w 2019 roku*, Komunikat z badań nr 163/2019, CBOS, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_163_19.PDF (data dostępu: 24.04.2024).

²³ P. Piotrowski, P. *Współczesny spór o „prawicowy populizm” i demoliberalny konsensus-polaryzacja i konformizm opinii oraz asymetria debaty*, „Przegląd Zachodni” 2021, nr 381(04), s. 47.

²⁴ M. Chrostowski, *O potrzebie wzmożonej edukacji międzykulturowej w obliczu prawicowego populizmu w Polsce*, „Edukacja Międzykulturowa” 2022, nr 18(3), s. 192-193.

²⁵ *Frekwencja w wyborach do Sejmu w 2023 r.*, <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/frekwencja/Koniec/pl?elections=sejm> (data dostępu: 17.02.2024).

74,31% (21 532 595 wyborców)²⁶ w wyborach do Senatu RP. Była to najwyższa frekwencja wyborcza w Polsce po 1989 r. Dla porównania – we wcześniejszych wyborach w 2019 r. wzięło udział: w wyborach do Sejmu 18 678 457 wyborców²⁷ (61,74% uprawnionych), a do Senatu 18 677 930 osób²⁸ (61,74% uprawnionych). Natomiast w 2015 r. do urn w wyborach do Sejmu RP poszło 15 595 335²⁹ wyborców (50,92%), zaś do Senatu RP 15 593 033 wyborców³⁰ (50,91%). W pierwszych w XXI w. wyborach parlamentarnych zorganizowanych w 2001 r. wzięło udział: do Sejm RP 46,29% uprawnionych (13 591 681 wyborców)³¹, zaś do Senatu RP 46,28%, (13 072 323 wyborców)³². Odnotowana w 2023 r. frekwencja była więc o 28 p.p wyższa w porównaniu z frekwencją z 2001 r.

Zdaniem Mirosławy Grabowskiej kluczowym dla tak wysokiej frekwencji był efekt pokolenia wychowanego po 1989 r. w warunkach demokracji i określonej wiedzy o demokracji w oparciu o doświadczenia szkolne. Potrzeba jednak czasu i kolejnych wyborów, aby przekonać się, czy był to jednorazowy zryw po to, by zademonstrować swój sprzeciw czy też trwała zmiana³³. Jednakże prowadzone jeszcze przed wyborami badania pokazywały, że młodzi ludzie coraz bardziej interesowali się polityką, a prawie co trzeci badany określał poziom swego zainteresowania jako duży lub bardzo duży. Według sondażu ze stycznia 2023 r. udział w wyborach deklarowało 78% młodych ludzi w przedziale wiekowym 18-35 lat³⁴. Badania *exit pool* przeprowadzone w dniu wyborów wykazały, że wzięło w nich udział 68,8% młodych. W 2019 r. frekwencja w tej grupie wyniosła natomiast 46,4%, co pokazuje jak bardzo zmobilizowany był młody elektorat, chcący wpro-

²⁶ *Frekwencja w wyborach do Senatu w 2023 r.*, <https://wybory.gov.pl/...> (data dostępu: 19.02.2024).

²⁷ *Frekwencja w wyborach 2019 do Sejmu*, <https://sejmsenat2019.pkw.gov.pl/sejmsenat2019/pl/frekwencja/pl> (data dostępu: 20.02.2024).

²⁸ *Frekwencja w wyborach 2019 do Senatu*, <https://sejmsenat2019...>

²⁹ *Wyniki wyborów do Sejmu 2015*, https://parlament2015.pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm.html (data dostępu: 20.02.2024).

³⁰ *Wyniki wyborów do Senatu 2015*, <https://parlament2015...>

³¹ *Wybory do Sejmu: ogólne dane statystyczne*, https://wybory2001.pkw.gov.pl/sjg1_k.html (data dostępu: 22.02.2024).

³² *Wyniki do Senatu: wyniki głosowania i wyniki wyborów*, https://wybory2001.pkw.gov.pl/sng2_k.html (data dostępu: 22.02.2024).

³³ *M. Grabowska, Wybory 2023 utrwaliły podział społeczno-polityczny*, https://www.batory.org.pl/blog_wpis/wybory-2023-utrwalily-podzial-spoeczno-polityczny/ (data dostępu: 23.02.2024).

³⁴ J. Kajta, P. Pustułka, J. Sarnowska, A. Kwiatkowska, A. Golińska, *Wchodzenie w obywatelską dorosłość. Polityczne wybory młodych Polek i Polaków 2023*, Warszawa 2023.

wadzenia zmian³⁵. Ostateczne wyniki wyborów do Sejmu RP zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Wyniki wyborów parlamentarnych w Polsce z dnia 15 października 2023 roku

Nazwa Komitetu Wyborczego (KW)	Liczba głosów	% głosów	Liczba mandatów
KW Prawo i Sprawiedliwość	7 640 854	35,38	194
Koalicyjny KW Koalicja Obywatelska PO. N IPL Zieloni	6 629 402	30,7	157
Koalicyjny KW Trzecia Droga Polska 2050 Szymona Hołowni–Polskie Stronnictwo Ludowe	3 110 670	14,4	65
KW Lewica	1 859 018	8,61	26
KW Konfederacja Wolność i Niepodległość	1 547 364	7,16	18

Źródło: *Wyniki głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 r.*, <https://wybory.gov.pl/sejmsenat/2023/pl/sejm/wynik/pl> (data dostępu: 22.02.2024); *Obwieszczenie PKW z dnia 17 października 2023 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r.*, https://pkw.gov.pl/uploaded_files/1697617008_obwieszczenie-sejm.pdf (data dostępu: 22.02.2024).

Równoległe do wyborów do Sejmu RP odbyły się także wybory do Senatu RP. W polskim systemie politycznym izba wyższa parlamentu odgrywa inną rolę. Wybory do Senatu RP mają charakter większościowy i odbywają się w okręgach jednomandatowych. Z tego też powodu w wielu okręgach wyborczych opozycja zdecydowała się wystawić tylko jednego kandydata. Wyniki wyborów były następujące: KW Prawo i Sprawiedliwość – 7 449 875 głosów, 34,81%, 34 mandaty; Koalicyjny KW Koalicja Obywatelska PO. N IPL Zieloni – 6 187 295 głosów, 28,91%, 41 mandatów; Koalicyjny KW Trzecia Droga Polska 2050 Szymona Hołowni–Polskie Stronnictwo Ludowe – 2 462 360 głosów, 11,5%, 11 mandatów; KW Lewica – 1 131 639 głosów, 5,29%, 9 mandatów. Natomiast odrębne komitety wyborcze uzyskały łącznie 5 mandatów³⁶.

³⁵ G. Latos, *Wybory 2023: Jak głosowali młodzi ludzie? I jak wyglądałaby Polska, gdyby do wyborów poszli wyłącznie oni?*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9323015,wybory-2023-jak-glosowali-mlodzi-exit-poll.html> (data dostępu: 23.02.2024).

³⁶ *Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 17 października 2023 r. o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r.*, https://wybory.gov.pl/sejmsenat/2023/statics/PKW_AKTU-ALNOSCI/uploaded_files/1697634760_obwieszczenie-senat.pdf (data dostępu: 23.02.2024); *Wyniki głosowania w wyborach do Senatu w 2023 r.*, <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/senat/wynik/pl> (data dostępu: 23.02.2024).

Zastosowana metoda badawcza

Ocena światopoglądu młodych ludzi w świetle wyników wyborów parlamentarnych z 2023 r. została przeprowadzona z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego. Na potrzeby badania przygotowano ankietę badawczą, zamieszczoną w Internecie i dostępną dla respondentów w okresie od 13.11.2023 r. do 31.12.2023 r. W formularzu ankiety zawarto 19 pytań, wśród których 16 miało charakter pytań zamkniętych jednokrotnego wyboru, 2 pytania półotwarte wielokrotnego wyboru oraz 1 pytanie zamknięte macierzowe z jedną możliwą odpowiedzią³⁷. Ostatnia część kwestionariusza – tzw. metryczka pozwoliła na uzyskanie informacji o indywidualnych cechach respondenta, takich jak: płeć, wiek, miejsce zamieszkania oraz status zawodowy. Odpowiedzi na wszystkie pytania zawarte w ankiecie miały charakter obowiązkowy. Jedynie udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące wybranego podczas wyborów do Sejmu RP ugrupowania było dobrowolne. Badanie kierowane było zarówno do młodych ludzi, którzy wzięli udział w wyborach do Sejmu RP w 2023 r., jak i tych, którzy z różnych powodów zrezygnowali z głosowania. Strukturę próby badawczej z uwzględnieniem wszystkich ankietowanych, oraz tych którzy uczestniczyli w wyborach przedstawiono w tabeli 2.

Badanie zostało przeprowadzone na grupie 361 osób młodych związanych z Elblągiem. Pojęcie „ludzie młodzi” jest pojęciem wieloznacznym, różnie definiowanym przez socjologów. Coraz częściej podkreśla się także fakt zacierania się granicy między młodzieżą a dziećmi³⁸. Dla potrzeb niniejszego artykułu autorzy zdefiniowali pojęcie „ludzie młodzi” jedynie na podstawie kryterium wieku, przyjmując przedział wiekowy 18-29 lat. W Raporcie *Młodzi 2023 – obraz pokolenia* wskazywano, że przedział ten obejmuje 4,66 mln osób, co stanowi 14,9% populacji Polaków³⁹.

³⁷ E. Krok, *Budowa kwestionariusza ankietowego a wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia Informatica” 2015, nr 37, s. 60-62.

³⁸ B. Kietlińska, *Definicje*, [w:] *Praca z młodzieżą i dla młodzieży – diagnoza stanu w roku 2019*, red. B. Fatyga, Warszawa 2019, s. 10.

³⁹ A. Kądziela, *Polityczny portret młodych Polaków 2023*, <https://www.kas.de/documents/279510/22888893/POLITYCZNY+PORTRET+M%C5%81ODYCH+POLAK%C3%93W.pdf/a3a50da9-da4a-6402-cf15-a5cb21fda14b?version=1.0&t=1681401124135> (data dostępu: 22.02.2024).

Tabela 2. Struktura badanej grupy ze względu na płeć, wiek, miejsce zamieszkania, status zawodowy

Cecha	Grupy	Liczba osób/udział procentowy w:	
		całej próbie, N = 361	grupie uczestniczących w wyborach, N = 303
Płeć	• mężczyzna	178 os. (49,3%)	153 os. (50,5%)
	• kobieta	183 os. (50,7%)	150 os. (49,5%)
Wiek	• 18-19 lat	187 os. (51,8%)	152 os. (50,2%)
	• 20-23 lata	153 os. (42,4%)	133 os. (43,9%)
	• 24-29 lat	21 os. (5,8%)	18 os. (5,9%)
Miejsce zamieszkania	• wieś	89 os. (24,7%)	88 os. (29,0%)
	• miasto do 100 tys.	104 os. (28,8%)	72 os. (23,8%)
	• miasto pow. 100 tys.	168 os. (46,5%)	143 os. (47,2%)
Status zawodowy	• uczeń	139 os. (38,5%)	115 os. (38,0%)
	• student	200 os. (55,4%)	173 os. (57,1%)
	• osoba pracująca	22 os. (6,1%)	15 os. (4,9%)

Źródło: badania własne.

Spośród tak zdefiniowanej populacji w sposób nielosowy dokonano doboru próby, polegającego na subiektywnym doborze przez autorów badania obiektów zgodnie z przyjętymi przez nich kryteriami⁴⁰. W przypadku opisywanego badania, oprócz warunku wieku zastosowano jeszcze jedno kryterium – związane z miejscem pobierania nauki – Elblągiem. Według danych GUS w Elblągu w 2022 r. zamieszkiwało ponad 113,5 tys. mieszkańców, z czego 5251 (4,6% ogółu) to osoby w wieku 15-19 lat, 4906 (4,3%) to osoby w wieku 20-24 lat, zaś 6026 (5,3%) to osoby w wieku 25-29 lat. Najliczniejszą grupą mieszkańców są osoby w wieku 40-44 – 9646 (8,5%) oraz 35-39 lat – 9332 osoby (8,2%). Łącznie na terenie miasta w 2022 r. funkcjonowały 33 szkoły ponadgimnazjalne i ponadpodstawowe oraz policealne z 360 oddziałami, w których łącznie kształciło się ponad 8 500 uczniów – nie tylko z Elbląga, ale także i okolicznych terenów⁴¹.

Uzyskane za pomocą metryczki informacje dotyczące cech respondentów stanowiły podstawę do przeprowadzenia analiz związków między zmiennymi opisującymi ankietowanych a poziomem akcepta-

⁴⁰ A. Miszczak, J. Walasek, *Techniki wyboru próby badawczej*. „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2013, nr 2(6), s. 100-102.

⁴¹ GUS – *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica> (data dostępu: 23.04.2024).

cji wskazanych w ankiecie twierdzeń⁴². Ze względu na charakter zmiennych (zmienne jakościowe nominalne) ocenę stopnia zależności między nimi przeprowadzono z wykorzystaniem testu niezależności χ^2 . Metoda ta polega ona na porównywaniu ze sobą liczebności obserwowanych, tj. uzyskanych w wyniku przeprowadzonych badań, z liczebnościami oczekiwanymi, tj. takimi, które występowałyby, gdyby nie było żadnego związku między zmiennymi. Jeżeli różnica pomiędzy liczebnościami obserwowanymi a oczekiwanymi jest duża (istotna statystycznie) to można uznać, że zachodzi zależność między jedną zmienną a drugą⁴³. W celu weryfikacji hipotezy o niezależności zmiennych oblicza się, na podstawie poniższej formuły, wartość statystyki χ^2 ⁴⁴:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

gdzie:

χ^2 – wartość statystyki chi-kwadrat;

O_{ij} – liczebność obserwowana w komórce utworzonej przez kategorię i zmiennej wierszowej oraz kategorię j zmiennej kolumnowej;

E_{ij} – oczekiwana wartość w komórce utworzonej przez kategorię i zmiennej wierszowej oraz kategorię j zmiennej kolumnowej;

r, c – liczba wierszy i kolumn w tabeli kontyngencji.

Dla obliczonej wartości χ^2 oraz liczbie stopni swobody równej $(r - 1)(c - 1)$ określana jest wielkość *p-value*. W przypadku kiedy wyznaczona w ten sposób wartość *p-value* jest mniejsza od przyjętego poziomu istotności hipotezę o braku zależności między zmiennymi odrzuca się. Na podstawie testu niezależności χ^2 można jedynie stwierdzić lub odrzucić istnienie zależności między zmiennymi – bez określenia siły ewentualnego związku między nimi⁴⁵. Istnieje wiele narzędzi umożliwiających pomiar siły tej zależności. Należą do nich

⁴² A. Zagańczyk, *Zasady konstruowania kwestionariusza ankiety*, „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza” 2013, nr 33, Issue 1, s. 38.

⁴³ M. Oziębłowski, T. Lesiów, C. Šabanagić, *Metodologia testu chi-kwadrat na przykładzie badań ankietowych dotyczących europejskich serów regionalnych*, „Engineering Sciences & Technologies/Nauki Inżynierskie i Technologie” 2022, nr 1(38), s. 135.

⁴⁴ M.L. McHugh, *The chi-square test of independence*, „Biochemia medica” 2013, nr 23(2), s. 143-149.

⁴⁵ M. Łapczyński, *Analiza porównawcza tabel kontyngencji i metody CHAID*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2005, nr 659, s. 149-163.

m.in. współczynniki: V Cramera, T Czuprowa, kontyngencji C Pearsona, ϕ Yule'a, Goodmana-Kruskala⁴⁶, κ Cohena⁴⁷, Spearmana, współczynnik punktowo-dwuseryjny⁴⁸ i niepewności (SPSS).

W niniejszym opracowaniu do pomiaru siły zależności między zmiennymi wykorzystano współczynniki V Cramera oraz współczynnik kontyngencji C Pearsona. Współczynnik V Cramera przyjmuje wartości od 0 do 1 (bez wartości ujemnych). Podobnie jak w przypadku współczynnika korelacji liniowej Pearsona, wartości bliskie 0 oznaczają brak zależności między zmiennymi. Natomiast wartość większa niż 0,15 wskazuje na silną, a powyżej 0,25 na bardzo silną zależność⁴⁹. Podobnie współczynnik kontyngencji C Pearsona przyjmuje wartości z przedziału [0, 1]. Podstawową wadą tej statystyki jest natomiast to, że jej maksymalna wartość zależy od rozmiaru tabeli na podstawie której liczona jest wartość χ^2 . Współczynnik kontyngencji C może osiągnąć wartość 1 jedynie dla nieskończonej liczby kategorii⁵⁰.

Wyniki badań

Pierwsze pytanie w ankiecie było pytaniem filtrującym umożliwiającym selekcję respondentów na dwie grupy – osoby, które wzięły lub nie wzięły udziału w wyborach parlamentarnych w Polsce w dniu 15.10.2023 r. Spośród 361 respondentów objętych badaniem 303 osoby (84%) oddały swój głos w wyborach do Sejmu RP w 2023 r. W dalszej części ankiety respondenci ci byli pytani o czynniki, które wpłynęły na udział w wyborach, ugrupowanie, na które oddali swój głos oraz o akceptację różnych stwierdzeń odnoszących się do wybranych kwestii społeczno-gospodarczych⁵¹ i światopoglądowych. Wśród pytań dotyczących światopoglądu znalazły się pytania doty-

⁴⁶ L. Goodman, W. Kruskal, *Measures of association for cross classifications. II: Further discussion and references*, „Journal of the American Statistical Association” 1959, Vol 54, no 285, s. 123-163.

⁴⁷ J. Cohen, *A coefficient of agreement for nominal scales*, „Educational and psychological measurement” 1960, Vol. 20(1), s. 37-46.

⁴⁸ M. Sobczyk, *Statystyka*, Warszawa 2024, s. 227-232.

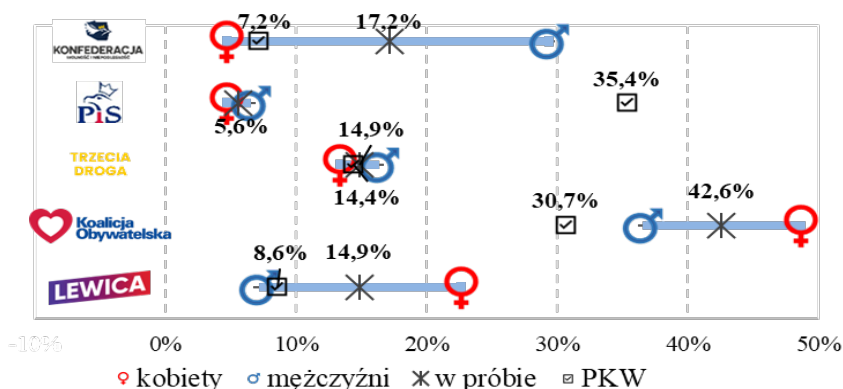
⁴⁹ H. Akoglu, *User's guide to correlation coefficients*, „Turkish Journal of Emergency Medicine” 2018, nr 18, s. 91-93.

⁵⁰ S. Siegel, *Nonparametric statistics for the behavioral sciences*, „The Journal of Nervous and Mental Disease” 1957, no 125(3), s. 497.

⁵¹ Analiza uzyskanych wyników badań w zakresie postrzegania przez ankietowanych kwestii społeczno-gospodarczych została przedstawiona przez autorów niniejszej publikacji w artykule *Poglądy społeczno-gospodarcze młodych ludzi po wyborach parlamentarnych w 2023 roku (na przykładzie Elbląga)* przygotowanym do publikacji w „Rozprawy Naukowe i Zawodowe ANS w Elblągu” 2024.

czące: liberalizacji prawa aborcyjnego, wprowadzenia związków partnerskich, rozdziału Kościoła od państwa oraz wprowadzenia kary śmierci. Do pomiaru poziomu akceptacji wykorzystano skalę Likerta⁵². Poziom akceptacji zawartej w pytaniu tezy określono na podstawie skali porządkowej dwubiegunowej, czterostopniowej, opisanej werbalnie – od poziomu najniższego „zdecydowanie nie zgadzam się” do poziomu najwyższego „zdecydowanie zgadzam się”. Wśród 303 respondentów, którzy wzięli udział w wyborach do Sejmu RP w 2023 r. tylko 9 osób nie udzieliło odpowiedzi na pytanie dotyczące ugrupowania, na które zagłosowało, natomiast 6 osób zadeklarowała oddanie głosu na inne ugrupowanie⁵³. Rozkład głosów poparcia w analizowanej próbie badawczej został przedstawiony na rys. 1.

Rysunek 1. Głosy poparcia dla ugrupowań politycznych uczestniczących w wyborach do Sejmu RP w analizowanej próbie badawczej

Źródło: badania własne.

Analiza danych zaprezentowanych na rys. 1 wskazuje na to, że w badanej próbie lepsze wyniki w porównaniu z wynikami ogólnopolskimi uzyskały ugrupowania: Koalicja Obywatelska (różnica prawie 12 p.p), Konfederacja (różnica 10 p.p) oraz Lewica (różnica ponad 6 p.p). Poparcie dla Trzeciej Drogi wśród ankietowanych było na tym samym poziomie jak w skali całego kraju. Dużo gorszy, bo prawie

⁵² J. Jezior, *Metodologiczne problemy zastosowania skali Likerta w badaniach postaw wobec bezrobocia*, „Przegląd Socjologiczny” 2013, nr 62(1), s. 117-138.

⁵³ Kategoria inne ugrupowanie obejmowała pozostałe ugrupowania, które nie uzyskały wymaganego poparcia i nie uczestniczyły w związku z tym w podziale mandatów do Sejmu.

o 30 p.p. niższy wynik – w porównaniu z danymi PKW – uzyskało Prawo i Sprawiedliwość. Wynik PiS jest najniższy wśród wszystkich ugrupowań, które uczestniczyły w podziale mandatów do Sejmu. Warto jednak zauważyć, że poparcie PiS wśród badanych nie przekroczyło wymaganego dla koalicyjnych ugrupowań progu wyborczego – przez co, gdyby wybory wśród elbląskiej młodzieży byłyby decydujące – nie miałyby ono swoich przedstawicieli w Sejmie. Niskie poparcie wśród najmłodszych wyborców zgodne jest z wynikami badania *exit poll*, realizowanego przez pracownię IPSOS. Według tego sondażu obóz rządzący, spośród wszystkich grup wiekowych, uzyskał najniższy wyniki wśród wyborców do 29. roku życia – 14,4%. Dla porównania w grupie tej Koalicja Obywatelska uzyskała 27,6%, Trzecia Droga 17,9%, Konfederacja 17,8% zaś Lewica 17,4%⁵⁴. Podobnie jak w przypadku osób objętych badaniem także wyniki *exit poll* wskazują na niewielkie różnice w poparciu dla trzech, po koalicji Obywatelskiej, ugrupowań opozycyjnych. Otrzymane w próbie badawczej wyniki można również zestawić z wynikami opublikowanymi przez PKW uzyskanymi w Elblągu. W mieście, spośród 62 514 oddanych ważnie głosów, KO uzyskała 39,70% poparcia, PiS 29,15%, Trzecia Droga 12,72%, Lewica 10,63%, a Konfederacja 5,25%⁵⁵.

Zaprezentowane na rys. 1 wyniki wskazują również na różnice w poparciu poszczególnych ugrupowań w zależności od płci. Zależność tą szczególnie uwidacznia różnica w poparciu między kobietami a mężczyznami dwóch ugrupowań znajdujących się na przeciwnych biegunach sceny politycznej. Prawicowa Konfederacja znalazła dużo większe poparcie w grupie mężczyzn (29,4%) niż w grupie kobiet (4,7%). Natomiast na Lewicę zagłosowało prawie 23% kobiet (drugi po KO wynik w tej grupie wyborców) przy zaledwie nieco ponad 7% poparciu mężczyzn (gorszy wynik – 6,2% uzyskało jedynie PiS). Podobne różnice w rozkładzie poparcia między Lewicą a Konfederacją uwidaczniają także wyniki badań *exit poll*. Według nich poparcie Lewicy w grupie kobiet w wieku 18-29 lat wyniosło 23,6%, zaś w grupie mężczyzn w tym samym przedziale wiekowym 10,2%. Natomiast na

⁵⁴ Ł. Lipiński, *Jak głosowali mężczyźni i kobiety, starsi i młodszy, miasto i wieś?*, „Polityka”, 16 października 2023.

⁵⁵ *Wyniki głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 r. Miasto na prawach powiatu Elbląg*, <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/sejm/wynik/pow/286100> (data dostępu: 23.05.2024).

Konfederację zagłosowało odpowiednio 6,3% młodych kobiet i 26,3% mężczyzn⁵⁶.

Analiza wpływu płci respondentów na poparcie ugrupowania uczestniczącego w wyborach do Sejmu RP w 2023 r wskazała, iż istnieje istotna statystycznie zależność między tymi zmiennymi – obliczona dla niej wartość *p-value* jest mniejsza niż przyjęty poziom istotności $\alpha = 0,05$. Siła tej zależności określona na podstawie współczynnika *V* Cramera ($V = 0,38$) oraz współczynnika kontyngencji *C* Pearsona ($C = 0,35$) wskazuje, iż płeć jest zmienną silnie wpływającą na preferencje wyborcze.

Pierwszym pytaniem dotyczącym kwestii światopoglądu osób uczestniczących w badaniu było pytanie o liberalizację prawa aborcyjnego. Przesłanki zezwalające na dokonanie zabiegu terminacji ciąży a także traktowanie tego czynu w kategorii przestępstwa stanowią temat ożywionej dyskusji publicznej, wynikającej przede wszystkim z powodów aksjologicznych, światopoglądowych i politycznych⁵⁷. Prawie 60% ankietowanych zdecydowanie zgadza się z twierdzeniem, iż należy zliberalizować prawo aborcyjne w Polsce. Przeciwnie zdanie (łącznie udział odpowiedzi „zdecydowanie nie” i „raczej nie”) wyraziło nieco ponad 15% respondentów. Analiza rozkładu odpowiedzi w zależności od cech respondentów wskazuje na to, że istnieje statystycznie istotna zależność między zmiennymi jakościowym opisującymi respondentów (płeć oraz wskazane podczas wyborów ugrupowanie polityczne) a poziomem akceptacji twierdzenia dotyczącego konieczności liberalizacji prawa aborcyjnego. Największy wpływ na udzielaną w tej kwestii odpowiedź miały preferencje polityczne ankietowanych (rys. 2). Ponad 85% osób głosujących na Lewicę zdecydowanie wskazuje na konieczność wprowadzenia bardziej liberalnego prawa aborcyjnego w Polsce. Dużo mniejsze poparcie tej kwestii widać w przypadku wyborców Koalicji Obywatelskiej (72,1% odpowiedzi zdecydowanie tak) i Trzeciej Drogi (51,1%). Warto zwrócić uwagę, że kwestię liberalizacji prawa aborcyjnego popiera także ponad połowa młodych wyborców ugrupowań prawicowych – łączny udział odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak” wyniósł w grupie wyborców PiS 53%,

⁵⁶ *Jak głosowali mężczyźni, a jak kobiety? Młode panie wsparły KO i Lewicę, młodzi panowie Konfederację. Starsi poparli PiS*, TVN, <https://tvn24.pl/wybory-parlamentarne-2023/wybory-parlamentarne-2023-jak-glosowali-mezczyzni-a-jak-kobiety-st7399212> (data dostępu: 23.04.2024).

⁵⁷ K. Borkowska, *Prawo aborcyjne w Polsce – rys historyczny*, „Studia Prawnoustrojowe” 2023, vol. 62, s. 67.

a Konfederacji 58%. Jeśli chodzi o przeciwników wprowadzania bardziej liberalnego prawa do aborcji to ich odsetek jest podobny w grupie wyborców Lewicy (4,4%), Koalicji Obywatelskiej (4,6%) i Trzeciej Drogi (8,8%). Przeprowadzone obliczenia na podstawie statystyki χ^2 wykazały, iż istnieje statystycznie istotna zależność między poglądami na temat prawa aborcyjnego a poglądami politycznymi. Zależność ta jest bardzo silna, o czym mówi wartość współczynnika V Cramera równa 0,32 oraz współczynnika kontyngencji C Pearsona – 0,48.

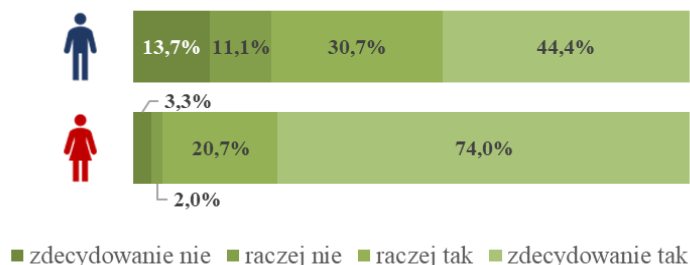
Rysunek 2. Zależność między akceptacją liberalizacji prawa aborcyjnego a partią, na którą oddano głos w wyborach parlamentarnych

Źródło: badania własne.

Spośród pozostałych zmiennych opisujących cechy osób uczestniczących w badaniu istotna statystycznie, w odniesieniu do poglądów na liberalizację prawa aborcyjnego, okazała się również płeć. Bardziej lewicowe poglądy kobiet, wyrażone większym poparciem Komitetu Wyborczego Lewica, przełożył się na większą akceptację liberalizacji prawa aborcyjnego (rys 3). Prawie 95% kobiet (suma odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”) uczestniczących w badaniu zgadza się z koniecznością liberalizacji prawa do przerywania ciąży. Wśród mężczyzn pogląd taki wyraża 75% ankietowanych. Warty zauważenia jest także fakt, iż prawie 14% mężczyzn zdecydowanie nie zgadza na zmiany w prawie aborcyjnym. W grupie tej przeważają wyborcy Konfederacji, w mniejszym stopniu PiS.

Rysunek 3. Zależność między akceptacją liberalizacji prawa aborcyjnego a płcią respondentów

Źródło: badania własne.

Obliczona wartość *p-value* dla zależności między płcią respondentów a stosunkiem do liberalizacji prawa aborcyjnego jest mniejsza od przyjętego poziomu istotności. Wskazuje to, iż pomiędzy zmiennymi istnieje istotna statystycznie zależność. Siła tej zależności określona za pomocą współczynnika V Cramera ($V = 0,33$) i współczynnika kontyngencji C Pearsona ($C = 0,31$) wskazuje, że jest ona silna.

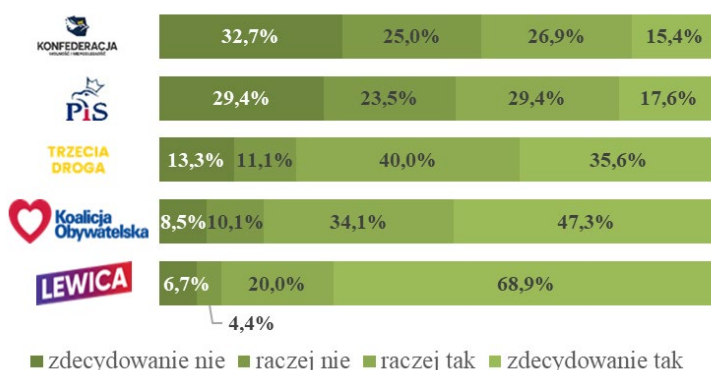
Mniejszą akceptację w porównaniu do kwestii liberalizacji prawa aborcyjnego wykazali ankietowani w stosunku do propozycji wprowadzenia związków partnerskich. Za tego typu rozwiązaniem zdecydowanie zgadza się 40% badanych. Łączny udział popierających wprowadzenie związków partnerskich wyniósł 71% przy ponad 15% udziale zdecydowanych przeciwników. Dla porównania badania przeprowadzone przez IPSOS w 2022 r. wykazały, iż poparcie dla związków partnerskich w Polsce kształtuje się na poziomie 34%⁵⁸. Podobnie jak w przypadku liberalizacji aborcji, także kwestia związków partnerskich znalazła największe grono zdecydowanych zwolenników w grupie wyborców Lewicy – 69% (rys. 4). Warto zwrócić uwagę, że pomimo dużego, wśród wyborców Lewicy, poparcia dla związków partnerskich 6,7% osób głosujących na tę partię zdecydowanie nie popiera takiego rozwiązania.

Wśród wyborców partii prawicowych zdecydowane poparcie dla związków partnerskich wyraziło 17,6% głosujących na PiS i 15,4% spośród tych, którzy zagłosowali na Konfederację. Zdecydowanych przeciwników legalizacji związków partnerskich jest natomiast – wśród wyborców PiS 29,4% oraz 32,7% głosujących na Konfederację. Badanie siły zależności między poziomem akceptacji związków partner-

⁵⁸ Co o równości myślą Polacy i Polski, <https://mnw.org.pl/tematy/badania/> (data dostępu: 23.04.2024).

skich a preferencjami wyborczymi wykazało istnienie dość silnej zależności. Wartości współczynników wykorzystywanych do pomiaru siły zależności wyniosły odpowiednio 0,41 dla współczynnika V Cramera oraz 0,26 dla współczynnika kontyngencji C Pearsona.

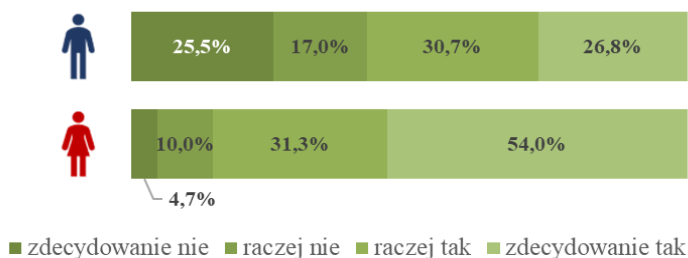
Rysunek 4. Zależność między zgodą na wprowadzenie związków partnerskich a partią, na którą oddano głos w wyborach parlamentarnych

Źródło: badania własne.

Podobnie jak w przypadku wcześniejszego pytania zauważyć można także istotną statystycznie różnicę między płcią respondentów a poziomem akceptacji związków partnerskich.

Rysunek 5. Zależność między zgodą na wprowadzenie związków partnerskich a płcią respondentów

Źródło: badania własne.

Porównując rozkład odpowiedzi, zauważyć można, że dużo większą akceptację tego typu związków wśród kobiet niż wśród mężczyzn. Wśród kobiet udział badanych popierających wprowadzenie związków partnerskich wyniósł ponad 80% i był o 27,8 p.p. wyższy

niż w grupie mężczyzn. Jednocześnie co czwarty mężczyzna uczestniczący w badaniu określił się jako zdecydowany przeciwnik tego rodzaju związków (u kobiet udział ten wyniósł niecałe 5%). Obliczona wartość *p-value* dla opisywanej zależności jest mniejsza od 5%, co wskazuje na istnienie statystycznej zależności między zmiennymi. Zależność ta jest silna – wartość współczynnika *V* Cramera wyniosła $V = 0,36$, zaś współczynnika kontyngencji *C* Pearsona $C = 0,34$.

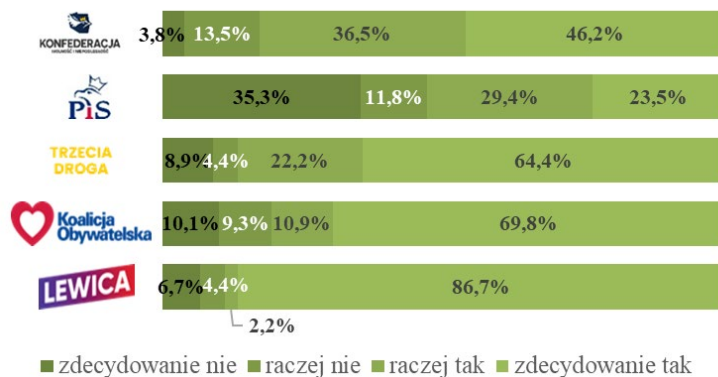
Kolejne pytania związane ze światopoglądem respondentów dotyczyło rozdziału Kościoła od państwa. Problematyka relacji: państwo – Kościół jest dość skomplikowana, co wynika z faktu, iż ma ona charakter relacji instytucjonalnych między dwoma typami społeczności – religijną i polityczną. Odpowiednia regulacja tej kwestii wymaga uwzględnienia prawa człowieka do wolności sumienia i wyznania w życiu prywatnym i publicznym⁵⁹. Najpowszechniejszym sposobem regulacji stosunków pomiędzy władzą świecką a kościelną jest separacja państwa i Kościoła, która może przyjmować różne formy w zależności od m.in. całokształtu porządku prawnego obowiązującego w danym państwie czy też kontekstu historyczno-politycznego⁶⁰.

Najwięcej zdecydowanych przeciwników rozdziału Kościoła od państwa znaleźć można wśród popierających PiS – ponad 35% (rys. 6). Odsetek ten jest ponad dziesięciokrotnie wyższy w porównaniu z wyborcami Konfederacji. Wynik wśród głosujących na Konfederację – 3,8% zdecydowanych przeciwników rozdziału Kościoła od państwa jest najniższym wynikiem uzyskanym wśród wszystkich innych grup wyborców. Nawet wśród wyborców Lewicy odsetek zdecydowanych przeciwników rozdziału Kościoła od państwa był wyższy (8,7%). Zaledwie nieco ponad 17% udział przeciwników rozdziału Kościoła od państwa wśród zwolenników Konfederacji, mniejszy nawet niż wśród głosujących na Koalicję Obywatelską (19,4%), wynikać może z faktu, iż wśród popierających to ugrupowanie znajduje się znaczna część osób o poglądach wolnorynkowych. W ich przekonaniu obserwowana do tej pory silna więź między Kościołem a państwem, i wynikający z niej sposób finansowania Kościoła, jest kolejnym przejawem niegospodarności w zarządzaniu finansami publicznymi.

⁵⁹ K. Orzeszyna, *Józef Krukowski, Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych – Recenzja*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2019, vol. 12(1), s. 315.

⁶⁰ J. Stępień, *Współczesne modele separacji państwa i Kościoła*, [w:] *Prawo, religia, wyznanie. Na styku normatywizmu i moralności*, red. P. Staniszevska-Pobikrowska, Warszawa 2020, s. 12.

Rysunek 6. Zależność między poparciem dla rozdziału Kościoła od państwa a partią, na którą oddano głos w wyborach parlamentarnych

Źródło: badania własne.

Warto zauważyć, iż w aspekcie rozdziału Kościoła od państwa wyborcy Koalicji Obywatelskiej okazali się bardziej powściągliwi w porównaniu z głosującymi na Trzecią Drogę. Stosunek zwolenników rozdziału władzy kościelnej od świeckiej do przeciwników tego rozwiązania w grupie głosujących na KO wyniósł 80:20, natomiast wśród wyborców Trzeciej Drogi był on nieco wyższy – 86:14. Sytuacja ta może wynikać z faktu, iż kwestia relacji Kościoła do państwa była jedną z częściej poruszanych w trakcie kampanii wyborczej przez polityków Polski 2050, a jej lider Szymon Hołownia – wielokrotnie sam wypowiadał się na ten temat przedstawiając 6 postulatów, jakie chce zrealizować w tej kwestii⁶¹.

Siła zależności między preferencjami wyborców a poparciem dla rozdziału Kościoła od państwa obliczona na podstawie współczynnika V Cramera wyniosła $V = 0,41$, zaś współczynnika kontyngencji C Pearsona $C = 0,26$. W przeciwieństwie natomiast do wcześniej analizowanych zagadnień światopoglądowych przeprowadzone badania nie wykazały istnienia statystycznie istotnej zależności między poparciem dla rozdziału Kościoła od państwa a płcią. Pod tym

⁶¹ Postulaty te to: likwidacja Funduszu Kościelnego, zero tolerancji dla pedofilii wśród duchownych, możliwość decydowania o lekcjach religii przez wspólnoty szkolne, koniec ze ściganiem z urzędu przestępstw dotyczących obrazy uczuć religijnych, likwidacja funkcji oficjalnych kapelanów, ujawnienie skali przepływów finansowych między państwem a kościołami i związkami wyznaniowymi – *Program Polska 2050 Szymona Hołowni. Rozdział Kościoła od Państwa*, <https://polska2050.pl/rozdzial-kosciola-od-panstwa-koniec-pedofilii-i-funduszu-koscilnego/> (data dostępu: 25.04.2024).

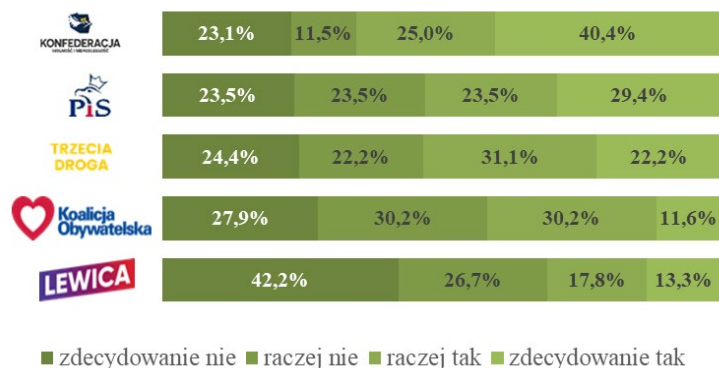
względem w obu grupach nie zaobserwowano różnic, a rozkład odpowiedzi był zbliżony do rozkładu uzyskanego dla całej próby badawczej: 64% odpowiedzi „zdecydowanie tak”, 16,5% „raczej tak”, 9% „raczej nie” i 10,5% „zdecydowanie nie”.

Ostatnie zagadnienie związane ze światopoglądem respondentów dotyczyło wprowadzenia kary śmierci. W przypadku tego pytania procent udzielonych odpowiedzi w całej próbie badawczej był bardzo podobny w odniesieniu do każdego z czterech poziomów akceptacji – zdecydowanych przeciwników było 28,4%, odpowiedzi „raczej nie” udzieliło 24% badanych, „raczej tak” – 27,4% oraz zdecydowanych zwolenników było 20,2%. Brak jest również statystycznie istotnej zależności między cechami respondentów (wiek, płeć, status społeczny) a ich poglądami na temat kary śmierci. Akceptacja kary śmierci zależy natomiast od poglądów politycznych ankietowanych. Jest ona jednak słabsza w porównaniu ze wcześniej przedstawianymi zależnościami – obliczona wartość współczynnika V Cramera wyniosła $V = 0,30$, zaś współczynnika kontyngencji C Pearsona $C = 0,18$.

Najwięcej zdecydowanych przeciwników wprowadzenia kary śmierci znajduje się w grupie wyborców Lewicy – ponad 42% (rys. 7). W przypadku pozostałych ugrupowań udział osób zdecydowanie odrzucających możliwość wprowadzenia kary śmierci wahał się od 23,1% (wyborcy Konfederacji) do 27,9% (wyborcy KO). Zauważyć ponadto można, iż poparcie dla kary śmierci (łącznie procent odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”) wzrasta przy przechodzeniu od lewej do prawej strony sceny politycznej. Wynosi ono odpowiednio 31% wśród wyborców Lewicy, 42% popierających KO, po 53% głosujących na Trzecią Drogę i PiS oraz 65% wśród wyborców Konfederacji. Najwyższa akceptacja kary śmierci wśród zwolenników Konfederacji może być wynikiem tego, iż wieloletnim jej orędownikiem jest Janusz Korwin-Mikke – jeden z głównych polityków tej partii. Liderzy Konfederacji wielokrotnie wyrażali swe poparcie dla przywrócenia najwyższej kary do polskiego kodeksu karnego w stosunku do najcięższych przestępstw. Ponadto w grudniu 2021 r. posłowie Konfederacji, Jakub Kulesza i Robert Winnicki, na konferencji prasowej w Sejmie zaapelowali o przywrócenie w Polsce kary śmierci za zdradę stanu⁶².

⁶² *Konfederacja domaga się kary śmierci za zdradę stanu dla polskiego dezertera*, <https://konfederacja.pl/konfederacja-domaga-sie-kary-smierci-za-zdrade-stanu-dla-polskiego-dezertera/> (data dostępu: 25.04.2024).

Rysunek 7. Zależność między akceptacją kary śmierci a partią, na którą oddano głos w wyborach parlamentarnych

Źródło: badania własne.

Wnioski

Przedstawione wyniki badań pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Poglądy osób młodych na kwestie światopoglądowe są różne – w zależności od obszaru, jakiego dotyczyło pytanie. Największy poziom akceptacji dotyczył kwestii liberalizacji prawa aborcyjnego (85% odpowiedzi „tak”) oraz wprowadzenia rozdziału Kościoła od państwa (80,5%). Nieco niższe poparcie młodych wyborców zyskała natomiast kwestia związków partnerskich – 71,3%. Najmniejszy poziom akceptacji dotyczył natomiast przywrócenia w Polsce kary śmierci (47,5%). W przypadku tego pytania liczba zdecydowanych przeciwników była też wyższa od osób zdecydowanie akceptujących to rozwiązanie.
2. Poparcie partii politycznych w wyborach parlamentarnych w 2023 r. przez osoby młode było zgodne z wyznawanym światopoglądem. Widać to chociażby w przypadku zdecydowanej akceptacji liberalizacji prawa aborcyjnego, wprowadzenia związków partnerskich czy też rozdziału Kościoła od państwa wśród wyborców Lewicy. Natomiast zwolennicy Konfederacji, zgodnie z postulatami popieranego ugrupowania, najczęściej deklarowali się jako zwolennicy kary śmierci. Wskazuje to na fakt, iż osoby młode, oddając swój głos na partię polityczną, chociaż w części zapoznały się wcześniej z programem wyborczym – wybierając to ugrupowanie, którego program wyborczy była najbardziej zbliżony z wyznawanymi wartościami.

3. W przypadku pytania dotyczącego aborcji oraz związków partnerskich rozkład udzielanych odpowiedzi zależny był od płci respondentów. W grupie kobiet znalazł się większy odsetek zwolenniczek obu tych rozwiązań. Szczególnie ważną kwestią dla kobiet jest liberalizacja aborcji – prawie 95% respondentek opowiedziało się za wprowadzeniem ułatwień w prawie dotyczącym terminacji ciąży. Jest to o ponad 20 p.p. więcej niż w grupie mężczyzn.
4. W przypadku żadnej z analizowanych kwestii światopoglądowych nie obserwuje się natomiast istotnej statystycznie zależności między rozkładem odpowiedzi a pozostałymi cechami respondentów, takimi jak wiek, miejsce zamieszkania czy też status zawodowy.

Bibliografia / References

Literatura

- Akoglu H., *User's guide to correlation coefficients*, „Turkish Journal of Emergency Medicine” 2018, nr 18.
- Bingham Powell G., Jr., *Wybory jako narzędzie demokracji. Koncepcje większościowe i proporcjonalne*, Warszawa 2006.
- Borkowska K., *Prawo aborcyjne w Polsce – rys historyczny*, „Studia Prawnoustrojowe” 2023, vol. 62.
- Chrostowski M., *O potrzebie wzmożonej edukacji międzykulturowej w obliczu prawicowego populizmu w Polsce*, „Edukacja Międzykulturowa” 2022, nr 18(3).
- Cohen J., *A coefficient of agreement for nominal scales*, „Educational and psychological measurement” 1960, Vol. 20(1).
- Goodman L., Kruskal W., *Measures of association for cross classifications. II: Further discussion and references*, „Journal of the American Statistical Association” 1959, Vol 54, nr 285.
- Holbein J.B., Sunshine D., *Hillygus, Making Young Voters: Converting Civic Attitudes into Civic Action*, Cambridge 2020.
- Jezior J., *Metodologiczne problemy zastosowania skali Likerta w badaniach postaw wobec bezrobocia*, „Przegląd Socjologiczny” 2013, nr 62(1).
- Kajta J., Pustułka P., Sarnowska J., Kwiatkowska A., Golińska A., *Wchodzenie w obywatelską dorosłość. Polityczne wybory młodych Polek i Polaków* 2023, Warszawa 2023.
- Kandzia A., *Głos wart programu? – o tym, co partie polityczne proponują młodzieży*, [w:] *Polityka w opinii młodych. Idee-Institucje-Obywatele*, red. A. Tur-ska-Kawa, Katowice 2012.
- Kądziela A., *Preferencje polityczne młodych Polaków w 2019 roku*, „Studia Polito-logiczne” 2020, vol. 55.
- Kietlińska B., *Definicje*, [w:] *Praca z młodzieżą i dla młodzieży – diagnoza stanu w roku 2019*, red. B. Fatyga, Warszawa 2019.
- Kłym-Guba M., Ciecuch J., *Dynamika poszukiwania tożsamościowego w różnych domenach we wczesnej adolescencji: Wyniki badań podłużnych*, „Roczniki Psychologiczne” 2019, nr 19(2).

- Kowalski J., *Rola szkoły w rozwoju osobowości, światopoglądu, filozofii życia i aspiracji ucznia*, [w:] *Aktual'ni problemi pedagogiki počatkovoi školi v konteksti osvıtn'oi reformi: zb. naukovih prac' učasnikiv mižnarodnoi naukovopraktičnoi konferencii (m. Kolomiã, 30 listopada 2017 r.)*, red. O.İ. Poâsik, O.P. Petriv, V.V. Lappo, İvano-Frankivs'k, 2017. [Kowalski J., *Rola szkoły w rozwoju osobowości, światopoglądu, filozofii życia i aspiracji ucznia*, [w:] *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Коломия, 30 листопада 2017 р.)*, red. O.İ. Поясик, O.П. Петрів, В.В. Лаппо, Івано-Франківськ, 2017].
- Krok E., *Budowa kwestionariusza ankietowego a wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe. Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia Informatica” 2015, nr (37).
- Lipiński L., *Jak głosowali mężczyźni i kobiety, starsi i młodszy, miasto i wieś?*, „Polityka”, 16 października 2023.
- Lubik-Reczek N., *Przebudzenie młodego pokolenia. Aktywność polityczna młodzieży – studium przypadku*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 2 (60).
- Łapczyński M., *Analiza porównawcza tabel kontyngencji i metody CHAID*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2005, nr 659.
- Marzęcki R., *Młodzi wyborcy jako audytorium „dyskursu zmiany” w 2015 roku*, „Przegląd Politologiczny” 2017, nr 1.
- Mądrzycki T., *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk 1996.
- McHugh M. L., *The chi-square test of independence*, „Biochemia medica” 2013, nr 23(2).
- Messyas K., *Postawy polityczne młodzieży polskiej w świetle badań empirycznych*, „Władza Sądzenia” 2015, vol. 7.
- Miszczak A., Walasek J., *Techniki wyboru próby badawczej*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2013, nr 2(6).
- Orzeszyna K., *Józef Krukowski, Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych – Recenzja*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2019, vol. 12(1).
- Oziębłowski M., Lesiów T., Šabanagić C., *Metodologia testu chi-kwadrat na przykładzie badań ankietowych dotyczących europejskich serów regionalnych*, „Engineering Sciences & Technologies/Nauki Inżynierskie i Technologie” 2022, nr 1(38).
- Piotrowski, P. *Współczesny spór o „prawicowy populizm” i demoliberalny konsensus-polaryzacja i konformizm opinii oraz asymetria debaty*, „Przegląd Zachodni” 2021, nr 381(04).
- Siegel S., *Nonparametric statistics for the behavioral sciences*, „The Journal of Nervous and Mental Disease” 1957, no 125(3).
- Sloam J., Ehsan R., Henn M., *Youthquake?: How and why young people reshaped the political landscape in 2017*, „Political Insight” 2018, no 9(1).
- Sobczyk M., *Statystyka*, Warszawa 2024.
- Stępień J., *Współczesne modele separacji państwa i Kościoła*, [w:] *Prawo, religia, wyznanie. Na styku normatywizmu i moralności*, red. P. Staniszevska-Pobikrowska, Warszawa 2020.
- Waszak M., Zbieranek J., *Propozycja obniżenia wieku czynnego prawa wyborczego do lat 16. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2010.
- Winiewski M., Jurczyszyn Ł., Bilewicz M., Beneda M., *Podłoże prawicowych preferencji wyborczych młodych Polaków*, Warszawa 2015.
- Zagańczyk A., *Zasady konstruowania kwestionariusza ankiety*, „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza” 2013, nr 33, issue 1.

- Zając A., *Światopogląd, poczucie nadziei na sukces oraz kompetencje społeczne młodzieży trenującej taniec sportowy*, „Psychologia Rozwojowa” 2013, t. 18, nr 2.
- Żurawski J., *Agendy partii politycznych i telewizyjnych serwisów informacyjnych w mediach społecznościowych w kampanii wyborczej do parlamentu w 2019 r.*, „Politeja – Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2021, nr 18(75).

Netografia

- Co o równości myślą Polacy i Polski*, <https://mnw.org.pl/tematy/badania/>.
- Frekwencja w wyborach 2019 do Sejmu*, <https://sejmsenat2019.pkw.gov.pl/sejmsenat2019/pl/frekwencja/pl>.
- Frekwencja w wyborach 2019 do Senatu*, <https://sejmsenat2019.pkw.gov.pl/sejmsenat2019/pl/frekwencja/Koniec/senat/pl>.
- Frekwencja w wyborach do Sejmu w 2023 r.*, <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/frekwencja/Koniec/pl?elections=sejm>.
- Frekwencja w wyborach do Senatu w 2023 r.*, <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/frekwencja/Koniec/pl?elections=senat>.
- Grabowska M., *Wybory 2023 utrwały podział społeczno-polityczny*, https://www.batory.org.pl/blog_wpis/wybory-2023-utrwalily-podzial-spolesczno-polityczny/.
- GUS – *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>.
- Hołownia: obniżymy wiek wyborczy do 16 lat. A gdzie już tak jest?*, <https://konkret24.tvn24.pl/polityka/wybory-holownia-obnizymy-wiek-wyborczy-do-16-lat-a-gdzie-juz-tak-jest-st6986300>.
- Jak głosowali mężczyźni, a jak kobiety? Młode panie wsparły KO i Lewicę, młodzi panowie Konfederację. Starsi poparli PiS*, TVN, <https://tvn24.pl/wybory-parlamentarne-2023/wybory-parlamentarne-2023-jak-glosowali-mezczyzni-a-jak-kobiety-st7399212>.
- Jak Polacy podejmowali decyzje wyborcze w wyborach parlamentarnych w 2019 roku*, Komunikat z badań nr 163/2019, CBOS, https://www.cbos.pl/spiskom.pol/2019/k_163_19.pdf.
- Kądziela A., *Polityczny portret młodych Polaków 2023*, <https://www.kas.de/documents/279510/22888893/polityczny+portret+m%c5%80dych+polak%c3%93w.pdf/a3a50da9-da4a-6402-cf15-a5cb21fda14b?version=1.0&t=1681401124135>.
- Konfederacja domaga się kary śmierci za zdradę stanu dla polskiego dezertera*, <https://konfederacja.pl/konfederacja-domaga-sie-kary-smierci-za-zdrade-stanu-dla-polskiego-dezertera/>.
- Konstytucja Królestwa Norwegii uchwalona przez Zgromadzenie Konstytucyjne w Eidsvold 17 maja 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 19 czerwca 1992*, <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/norwegia-r3.html>.
- Kowalski M., *Wybory Parlamentarne 2015*, https://rcin.org.pl/Content/208659/PDF/WA51_242804_PANB5061-r2018_Wybory-parlamentarne-2015.pdf.
- Latos G., *Wybory 2023: Jak głosowali młodzi ludzie? I jak wyglądałaby Polska, gdyby do wyborów poszli wyłącznie oni?*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9323015,wybory-2023-jak-glosowali-mlodzi-exit-poll.html>.

- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 17 października 2023 r. o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r.*, https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/statics/pkw_aktualnosci/uploaded_files/1697634760_obwieszczenie-senat.pdf.
- Obwieszczenie PKW z dnia 17 października 2023 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 15 października 2023 r.*, https://pkw.gov.pl/uploaded_files/1697617008_obwieszczenie-sejm.pdf.
- Program Polska 2050 Szymona Hołowni. Rozdział Kościoła od Państwa*, <https://polska2050.pl/rozdzial-kosciola-od-panstwa-koniec-pedofilii-i-funduszu-koscilenege/>.
- The Youth for Today: How the 2017 Election Changed the Political Landscape*, <https://www.theguardian.com/politics/2017/jun/09/corbyn-may-young-voters-labour-surge>.
- Word of the Year 2017*, <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2017/>.
- Wybory do Sejmu: ogólne dane statystyczne*, https://wybory2001.pkw.gov.pl/sjg1_k.html.
- Wyniki do Senatu: wyniki głosowania i wyniki wyborów*, https://wybory2001.pkw.gov.pl/sng2_k.html.
- Wyniki głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 r. Miasto na prawach powiatu Elbląg*, <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/sejm/wynik/pow/286100>.
- Wyniki głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 r.*, <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/sejm/wynik/pl>.
- Wyniki głosowania w wyborach do Senatu w 2023 r.*, <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/senat/wynik/pl>.
- Wyniki wyborów do Sejmu 2015*, https://parlament2015.pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm.html.
- Wyniki wyborów do Senatu 2015*, https://parlament2015.pkw.gov.pl/351_Wyniki_Senat.html.
- Zainteresowanie polityką i poglądy polityczne w latach 1989-2015. Deklaracje ludzi młodych na tle ogółu badanych*, Komunikat z badań nr 135, CBOS, https://www.cbos.pl/spiskom.pol/2015/k_135_15.pdf.